

LBRIS | We know
books

Diana Dănișor

Extremismul politic

Oglinda tulburătoare a vremurilor noastre

Editura C.H. Beck
București 2025

Cuprins

Abrevieri	VII
Introducere	1
§1. Extremismul: absolutul ca refuz al pluralității.....	1
§2. Extremismul politic: fragilitatea democrației și tentația absolutului.....	3
Capitolul I. Esența extremismului politic	7
Secțiunea 1. O definiție într-o lume fragmentată.....	7
Secțiunea a 2-a. Viziuni distorsionate: extremismul politic în fața diversității și statului de drept.....	9
§1. Exemple istorice de extremism politic.....	10
1.1. Regimul nazist: arhitectura unei lumi de coșmar.....	10
1.2. Comunismul în Europa de Est (1945-1989): între utopie și opresiune.....	11
§2. Exemple contemporane	13
2.1. Contururi ale extremismului: mișcările de dreapta din Europa.....	14
2.1.1. Pegida și Jobbik: focul unui naționalism înfricoșător.....	14
2.1.2. Flăcările revoltei: mișcările de dreapta din Franța.....	18
2.1.3. Italia și democrația periclitată: o poveste despre extremism.....	24
2.1.4. Austria: o mantie de extremism în inima Europei	27
2.1.5. România: paradoxuri și umbre politice.....	28
2.2. Extremismul islamist: căutarea unei noi ordini prin violență.....	37

Capitolul II. Formele de manifestare ale extremismului politic.....	45
Secțiunea 1. Discursul ca armă: cuvintele care dărâmă lumi	45
Secțiunea a 2-a. Violența și terorismul politic: călătoria de la ideologie la sânge.....	55
§1. Grupuri militante: forța care se naște din ură.....	55
§2. Atacuri motivate ideologic: călătorii spre nihilism	63
§3. Terorismul: o spirală a radicalizării și auto-distrugerii	66
Secțiunea a 3-a. Subversiunea politică: umbrele care pătrund în instituțiile statului.....	79
§1. Influențarea instituțiilor democratice: o amenințare din interior	79
§2. Infiltrarea în partide politice sau în administrația publică: o luptă pentru control.....	84
§3. Analiza subversiunii politice în context contemporan: dincolo de aparențe.....	89
Capitolul III. Extremismul politic în cadrul constituțional.....	97
§1. Cenzura și dreptul la protest: restrângerea libertății ca formă de control.....	100
§2. Libertatea de exprimare: paradoxul verbului înlănțuit ...	102
§3. Arestarea și detenția preventivă: captivii unei realități politice.....	105
§4. Suspendarea sau amânarea alegerilor pe termen lung: un joc periculos cu viitorul unei națiuni	109
Concluzie. Construirea unei societăți reziliente: combaterea extremismului prin dialog și educație.....	117
Bibliografie	121

Capitolul I

Esența extremismului politic

Secțiunea 1. O definiție într-o lume fragmentată

Termenul „extremism” își are originea în cuvântul latin *extremus*, care înseamnă „cel mai îndepărtat” sau „la limită”. În context modern, termenul desemnează atitudini, idei sau comportamente care se situează la marginile spectrului social, politic sau ideologic și care depășesc normele acceptate într-o societate democratică. Extremismul apare atunci când un individ sau un grup adoptă poziții rigide, intolerante, refuzând orice compromis sau dialog cu cei care nu împărtășesc aceeași viziune.

Deși extremismul și radicalismul sunt adesea folosiți ca sinonime, acești termeni au semnificații distincte. Radicalismul presupune dorința de a aduce schimbări fundamentale în structura socială sau politică, dar nu implică întotdeauna respingerea valorilor democratice sau utilizarea violenței. Radicalismul poate exista în cadrul normelor democratice și poate contribui la progresul social (ex.: mișcările pentru drepturile civile din SUA în anii '60). În schimb, extremismul depășește limitele acceptabile ale schimbării și deseori implică intoleranță, violență și respingerea dialogului democratic.

Conform politologului Cas Mudde¹, radicalismul poate fi compatibil cu democrația, în timp ce extremismul reprezintă o amenințare directă la adresa acesteia². În tradiția germană, conceptele

¹ C. Mudde, *The Ideology of the Extreme Right*, Manchester University Press, 2000 (<http://www.jstor.org/stable/j.ctt155j8h1>).

² Cartea analizează ideologia partidelor de extremă dreapta din Europa de Vest, în special din Belgia, Germania și Olanda, oferind o perspectivă detaliată asupra literaturii și propagandei acestor partide. Studiul subliniază relevanța politică a extremismului de dreapta, evidențiată de ascensiunea

de „radicalism” și „extremism” reflectă poziționări distincte în raport cu democrația, fiecare integrând perspective de stânga și de dreapta. Fundamentată pe principiile statului german, această distincție, consolidată din 1973, evidențiază o abordare nuanțată a raportării la ordinea democratică, delimitând între contestarea rădăcinilor constituționale și ostilitatea deschisă față de acestea. „Termenul «radicalism», respectiv «radical», a suferit, în consecință, o schimbare de sens. Ceea ce caracterizăm astăzi drept «extremist» era caracterizat anterior ca «radical». În prezent, încercările care sunt caracterizate drept «radicale» sunt acelea care vizează soluții unilaterale, mergând «la rădăcina» anumitor probleme, fără a urmări (încă) eliminarea completă sau parțială a ordinii democratice libere”¹. Diferența dintre radicalism și extremism rezidă în raportarea lor la ordinea constituțională: radicalismul contestă fundamentele acesteia, este opus constituției, în timp ce extremismul manifestă o ostilitate profundă și activă, fiind ostil constituției. Această distincție reflectă un prag filosofic între critică și antagonism absolut, având implicații practice majore, prin delimitarea între opoziția tolerabilă și cea care amenință însăși esența democrației². În tradiția americană, termenul de dreapta radicală se dezvăluie ca o forță ideologică ce depășește simpla opoziție politică, devenind o reflecție a tensiunilor fundamentale din cadrul

unor partide precum Front National în Franța sau participarea extremiștilor în guvernele din Austria și Italia. Cu toate acestea, deși extremismul politic a fost frecvent dezbătut, autorul consideră că ideologia acestuia a fost insuficient studiată. Lucrarea evidențiază caracteristicile principale ale extremismului politic: intoleranța, respingerea valorilor democratice și utilizarea violenței, dar critică și tendința cercetătorilor de a compara mecanic ideologia actuală a extremiștilor cu cea a mișcărilor fasciste și naziste din perioada interbelică. Autorul propune o analiză mai nuanțată, considerând că propaganda extremiștilor poate fi studiată obiectiv, cu o atenție critică la omisiunile deliberate, sperând să contribuie la o înțelegere mai profundă a extremismului politic și a implicațiilor sale pentru democrațiile contemporane.

¹ P. Frisch, Die Herausforderung unseres demokratischen Rechtsstaats durch Extremismus und Terrorismus, Rechtsextremismus in der Bundesrepublik Deutschland, Der Bundesminister des Innern, 1990, p. 8-9.

² C. Mudde, The Ideology of the Extreme Right, op. cit., p. 12.

unei societăți aflate într-o continuă căutare a identității. În esență, dreapta radicală poate fi înțeleasă ca o reacție viscerală la anxietățile generate de globalizare, modernitate și diversitate, fiind un refugiu în nativism și populism ca moduri de a proteja „puritatea” unui trecut idealizat. Mai mult decât o orientare politică, aceasta reprezintă o căutare existențială a unui sens colectiv, un act de retragere din fața unei lumi percepute ca fiind haotice și corupte. Acest curent ideologic împletește un ultranaționalism împărtășit cu un anticomunism visceral, fundamentalismele religioase și militarismul ca expresii ale unui corp social care se simte amenințat de alteritatea imigranților și de autoritatea guvernelor centrale. Astfel, dreapta radicală americană devine o forță care nu doar că răspunde la realitatea politică, ci o reconfigurează, încercând să rescrie limitele identitare și să redefinească esența unei națiuni în fața schimbării¹. Această diferență este esențială pentru a înțelege de ce extremismul politic trebuie izolat și combătut, în timp ce radicalismul poate fi integrat într-un sistem pluralist².

Secțiunea a 2-a. Viziuni distorsionate: extremismul politic în fața diversității și statului de drept

Extremismul politic poate fi înțeles ca o manifestare a unei viziuni totalitare asupra societății, caracterizată printr-o serie de trăsături fundamentale care definesc atitudinea față de diversitate, democrație și mijloacele de acțiune. În primul rând, intoleranța față de diversitate reprezintă o trăsătură definitorie a extremismului politic, în sensul că grupurile extremiste refuză să accepte punctele de vedere și valorile care contravin ideologiei lor proprii. Acest refuz nu este doar o simplă respingere a opiniilor opuse, ci o modalitate de a construi o realitate unidimensională, în care există doar un adevăr, iar orice altă perspectivă este exclusă. Astfel, grupurile

¹ E. Sprinzak, *The Ascendance of Israel's Radical Right*, Oxford University Press, 1991, p. 10.

² C. Mudde, *The Ideology of the Extreme Right*, op. cit.

extremiste sunt adesea caracterizate prin marginalizarea și ostracizarea unor categorii sociale sau politice, cum ar fi minoritățile etnice, religioase sau sexuale, care devin ținte ale unei politici de eliminare a diferențelor.

Un al doilea element esențial al extremismului politic este respingerea valorilor fundamentale ale democrației. Aici se manifestă o ruptură adâncă față de principiile statului de drept, separația puterilor și respectarea drepturilor fundamentale ale individului. Extremității politici nu doar că refuză aceste principii, dar le consideră obstacole în calea unui „ideal” social sau politic care se bazează pe o viziune autoritară sau chiar totalitară. Astfel, în loc să apere pluralismul și diversitatea ca fundament al unei societăți democratice, ei promovează o viziune monolitică în care libertatea de gândire și acțiune este strâns legată de subordonarea la o ideologie unică.

Apelul la violență sau intimidare reprezintă un alt element central al extremismului politic. Utilizarea violenței ca mijloc de a atinge scopuri politice nu este doar un mijloc de intimidare, ci și o manifestare a disprețului față de viața umană și față de valorile fundamentale ale unui stat democratic. Conform cercetărilor lui Martha Crenshaw¹, extremismul politic nu este doar o ideologie pură, ci un mod de acțiune, o alegere conștientă a mijloacelor prin care anumite grupuri încearcă să obțină schimbări radicale în societate. Așadar, extremismul politic nu doar că încalcă principiile democratice, dar se subordonează unei logici a forței, care riscă să distrugă însăși esența conviețuirii pașnice în cadrul unei societăți democratice.

§1. Exemple istorice de extremism politic

1.1. Regimul nazist: arhitectura unei lumi de coșmar

Unul dintre cele mai emblematice exemple de extremism politic este regimul nazist din Germania, sub conducerea lui Adolf

¹ *M. Crenshaw, Explaining Terrorism: Causes, Processes, and Consequences, Routledge, 2011.*

Hitler, care a instaurat un sistem autoritar și totalitar, în care ideologia rasistă și naționalistă a fost folosită pentru a justifica politici extrem de violente și de represive. Acest regim, care a funcționat între 1933 și 1945, a fost caracterizat printr-un rasism extrem, care a dus la discriminarea și exterminarea sistematică a minorităților etnice, în special evreii¹, în cadrul Holocaustului (conform estimărilor, aproximativ 6 milioane de evrei au fost uciși în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial). De asemenea, nazismul a promovat un naționalism agresiv, care a pus bazele expansionismului teritorial și a războaielor de cucerire, culminând cu declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial în 1939.

În viziunea regimului nazist, statul german trebuia să fie fundamentat pe superioritatea rasei „ariene” și pe supremația națiunii germane, fiind dispus să recurgă la orice formă de violență pentru a impune acest ideal. Politicile de „purificare” a națiunii, inclusiv prin eliminarea fizică a celor considerați „inferiori” din punct de vedere rasial sau ideologic, au fost aplicate sistematic, iar societatea a fost controlată printr-un aparat de stat extrem de autoritar, în care orice opoziție era înlăturată prin represiune brutală². Nazismul este un exemplu clasic al extremismului de dreapta, care combină ideologiile naționaliste și rasiste cu autoritarismul și utilizarea violenței pentru atingerea obiectivelor politice.

1.2. Comunismul în Europa de Est (1945-1989): între utopie și opresiune

Pe de altă parte, extremismul politic de stânga, în forma sa cea mai notorie, a fost reprezentat de regimurile comuniste care au fost impuse în Europa de Est după cel de-Al Doilea Război Mondial. Aceste regimuri, bazate pe ideologia marxist-leninistă, au fost

¹ C.R. Browning, J. Matthäus, *The Origins of the Final Solution: The Evolution of Nazi Jewish Policy, September 1939-March 1942*, Yad Vashem, University of Nebraska Press, 2004 (https://ahecinfo.org/wp-content/uploads/Christopher-R.-Browning-The-Origins-of-the-Final-Solution_-The-Evolution-of-Nazi-Jewish-Policy-September-1939-March-1942-2004.pdf).

² E.J. Hobsbawm, *The Age of Extremes: A History of the World, 1914-1991*, Vintage, 1996.

caracterizate printr-o concentrare autoritară a puterii politice și printr-o suprimare brutală a libertăților fundamentale. Oamenii care nu se aliniau ideologic regimului comunist sau care erau considerați trădători ai statului erau supuși epurărilor politice, închisorilor și altor forme de represiune¹.

Un exemplu clar al extremismului de stânga din Europa de Est este regimul sovietic al lui Stalin, care a impus o dictatură totalitară în Uniunea Sovietică și în regiunile ocupate din Europa de Est. În cadrul acestui regim, milioane de oameni au fost arestați, torturați și executați în cadrul purificărilor politice și al „marilor epurări”². De asemenea, regimurile comuniste din țări precum Polonia, Ungaria și Cehoslovacia, deși mai moderate în anumite perioade, au continuat să aplice represiuni similare, incluzând cenzura strictă și închiderea oricărei forme de opoziție politică.

În aceste regimuri, ideologia marxist-leninistă a fost folosită pentru a justifica acțiuni care au încălcat flagrant drepturile omului și au distrus structuri economice și sociale tradiționale. Conceptul de „dictatură a proletariatului” a fost aplicat în mod autoritar, iar statele au fost conduse de partide comuniste care se considerau expresia voinței poporului, dar care, în realitate, au devenit o elită conducătoare despotică. Suprimarea oricărei forme de disidență politică și controlul total asupra vieții sociale și economice au fost trăsături esențiale ale acestui extremism de stânga³.

¹ *N. Khrushchev*, *Khrushchev Remembers: The Last Testament*, Edited and translated by Strobe Talbott, introduction by *E. Crankshaw*, Little, Brown and Company, 1974.

² *R. Conquest*, *The Great Terror: A Reassessment*, Oxford University Press, 1990, analizează epurările staliniste din Uniunea Sovietică, oferind o privire detaliată asupra regimului totalitar al lui Stalin. *Conquest* folosește surse neoficiale și materiale recente pentru a dezvălui detalii despre procesele Moscovite, execuțiile generale și viața din lagărele de muncă. Cartea combină cercetarea riguroasă cu o proză evocatoare, fiind considerată una dintre cele mai importante lucrări despre regimul stalinist. Ediția revizuită adaugă informații esențiale, continuând să fie relevantă și în prezent.

³ *A. Funder*, *Stasiland: Stories from Behind the Berlin Wall*, Text Publishing, 2003.

În ambele cazuri, regimurile extremiste au utilizat ideologiile politice pentru a justifica încălcarea drepturilor fundamentale ale omului și pentru a impune o viziune unică asupra societății. În timp ce regimul nazist a promovat un extremism de dreapta caracterizat prin rasism și naționalism, regimurile comuniste din Europa de Est au manifestat un extremism de stânga, justificând represiunea politică și economică în numele „revoluției” și „justiției sociale”. În ambele cazuri, utilizarea violenței și a intimidării a fost esențială pentru menținerea puterii și pentru eliminarea oricărei forme de opoziție.

În ceea ce privește curentul de gândire marxist în materia relațiilor internaționale, acesta a considerat că principala cauză generatoare a conflictelor internaționale este discrepanța dintre bogați și săraci, dintre exploatați și exploataitori, iar pe plan internațional expansiunea continuă a statelor capitaliste în căutare de resurse. Pentru aceste considerente, opinia marxiștilor era că singura cale de a reinstaura pacea era prin desființarea clasei exploataților, încetarea dominației și triumful ideilor de libertate, egalitate și fraternitate ale iluminismului. În anii 1960, diferite curente neo-marxiste au încercat să demonstreze că imperialismul rămâne factorul explicativ esențial al relațiilor internaționale și cel care duce la conflicte. Această concepție acordă un loc foarte important factorilor economici în organizarea schimburilor internaționale în detrimentul factorilor politici, psihologici, culturali, dar susținătorii acestei teorii judecă mult prea simplist relațiile internaționale, doar ca pe un raport de exploatare și de dependență economică¹.

§2. Exemple contemporane

Mișcările extremiste de dreapta și extremismul islamist sunt două exemple contemporane semnificative de radicalizare politică, ambele reprezentând amenințări grave la adresa democrației și valorilor liberale. Aceste fenomene sunt manifestări ale ideologiilor

¹ L. Dumitrescu, *Relații și organizații Internaționale*, Ed. Aius, Craiova, 2009, p. 25-26.